

Тема. Духовність як найбільший скарб сім'ї (За поезіями Станіслава Чернілевського «Теплота родинного інтиму», «Забула внучка в баби черевички»).

Мета: ознайомити учнів із письменником сучасності – Станіславом Чернілевським; допомогти усвідомити зміст і красу поезії, розвивати вміння коментувати поетичні рядки, співвідносити висловлені у них почуття зі своїми власними; виховувати любов до рідного дому, батьків, почуття відповідальності за них, спонукати дітей замислитись над тим, якою хотіли би бачити в майбутньому свою сім'ю.

Епіграф. Найдорожча на світі – мама, найцінніше в житті – щирість і теплота родинних стосунків.

С. Чернілевський

Духовність - це те, що робить людину Людиною.

Незакінчене речення.

З дитинства ми повинні формувати в собі такі життєві цінності: ...

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрет С. Чернілевського, підручник, літературознавчий словничок учня, ілюстрації ікон «Божя Матір», «Свята родина»; «Селянська родина» Т.Г.Шевченка, малюнки учнів (група «Художники»), ілюстрація із зображенням будинку, вогню; картки зі словами «мама», «тато», «я», «любов», квіти із «цінностями родини», роздавальний матеріал, презентація, буклети, проект групи «Творча лабораторія» «Якою я бачу майбутню сім'ю, картка самооцінки, сонячні промінчики.

Методи, прийоми і форми роботи: словесний настрій, уявне інтерв'ю, «Гронування», «Незакінчене речення», розповідь учителя, словникова робота, виразне читання поезії та бесіда за прочитаним, «усне малювання» з художнім домислом (робота в парах), створення «кольорового портрета» вірша, «Мікрофон», захист проекту «Якою я бачу майбутню сім'ю», інтерв'ю з батьками.

Конкурс « Найкращий коментатор мудрих думок»(прислывля коментувати, зєднавши їх частини)

Обмінймося думками

Хід уроку

I. Організація класу до уроку

1. Забезпечення емоційної готовності до уроку.

Психологічна настанова

- Доброго дня усім! Діти, у нас сьогодні урок незвичайний . Говорити будемо про світло вашої душі, про те, що потрібно кожному з нас. Давайте подаруємо один одному посмішку, адже тепла, щира посмішка піднімає настрій, зігріває серце, навіть може когось ошчасливити.

- Починаємо заняття! Прикріплюю на дошці **смайл «Радість»** і бажаю вам гарного настрою, легкого засвоєння сьогоднішньої теми.

А щоб вам було приємно працювати постійно пам'ятайте:

Я – учень,

Я – особистість творча.

Я читаю, думаю, запам'ятовую.

Я хочу дізнаватися щось нове.

І за будь-якої ситуації залишатися Людиною.

(висвітлюються мультимедіапроектором)

II. Актуалізація власного досвіду і опорних знань.

Сьогодні уже було сказано, що навіть посмішка може **ошчасливити**. Побачимо, як ви справились із домашнім завданням. Якою була тема письмової роботи?

а) Відтворення випереджувального завдання: твір-мініатюра «Коли я вважаю себе щасливим?» Завдання для учнів класу: вибрати ключове слово із кожного прослуханого тексту.

б) «Грунування»: ключове слово – щастя .

Можливі варіанти відповідей учнів зазначені в наступному слайді.

Все з переліченого потрібне людині, але немає у світі нічого дорожчого для неї за сім'ю. Ви, мабуть, уже здогадалися, що мова на уроці йтиме про сім'ю або ... (родину).

А сім'я – це ... (відповідь дітей).

- Словотворча робота (визначити спосіб творення слова «родина»).
- Підібрати синоніми до слова «родина» (сімейство, сім'я, рідня, рід, хатні). - А дідусь, бабуся, тітка, дядько, двоюрідні брати, двоюрідні сестри? Це – родичі, або рідня. Вони не просто близькі й дорогі вам, а ще й одного роду.
  - А що таке рід? Це вся рідня – теперішня і давнішня, це ряд поколінь, що походять від одного предка.
  - А рід до роду – то вже цілий наш народ.

Етимологічна цікавинка(про походження слів). Група «Лінгвісти».

➤ **Паспорт слів «родина» і «сім'я».** Пояснити відтінок у значенні слів. Родина – це далекі й близькі по батьковій і материній лінії, що об'єднані на основі шлюбних та кровних зв'язків і знаються впродовж багатьох поколінь. Сім'я – це члени родини кровно тісно пов'язані між собою (батько, мати, дитина).

(Прикріплюю на дошці картки зі словами «тато», «мама», «я» у вигляді фундаменту будинку).

II. Повідомлення теми уроку. Учні визначають мету.

1. Запис до зошитів числа, теми уроку.

- Як ви розумієте тему? Про що йтиме мова? Що означають слова :
«Духовність як найбільший скарб сім'ї»? А «теплота інтиму» зрозуміло?

2. Визначення учнями власних цілей.

- Подумайте, яких результатів ви хочете досягти на сьогоднішньому уроці? Свої цілі запишіть на сонячних промінчиках.

(Учні записують цілі, за бажанням озвучують їх).

3. Узгодження індивідуальних і загальних цілей.

4. Узгодження плану уроку.

- Впевнена, сьогодні на уроці ми досягнемо успіху.

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Створення психологічного портрета автора.

Погляньте на портрет поета. Що ви можете сказати про цю людину за зовнішніми рисами? *(Відповіді дітей)*

2. Група «Журналісти». Зараз проведемо рольову гру «**Інтерв'ю з письменником**». Домашнім завданням вам було знайти цікаві відомості про життя Станіслава Чернілевського. Повідомте, що вдалося розшукати. Хто із вас буде виступати? Взяти уявне інтерв'ю в письменника.

3. Ознайомлення з епіграфом уроку.

- Епіграфом до нашого уроку я обрала слова *(читаю)* .

Вони належать С. Чернілевському. Ще в ранньому віці Станіслав Болеславович зрозумів, що найдорожча людина в його житті – мама. Родина рано втратила батька, і хлопцеві з багатодітної сім'ї довелося вчитися в школі-інтернаті. І ота гіркота вічної розлуки з мамою перетворилася в дорослому житті на чудову поезію «Теплота родинного інтиму».

4. Первинне ознайомлення зі змістом поезії.

- Прослухайте вірш. Спробуйте уявити зображену автором картину і розказати, що ви «бачили», «чули», «відчували».

- а) виразне читання поезії учнем;
- б) емоційна пауза;
- в) озвучення учнівських відповідей.
- г) Читання поезії учнями (по строфі).

5. Робота з текстом.

- Який настрій виник у вас, коли ви читали вірш?

- **Словникова робота.** Чи є незрозумілі для вас слова? Якщо є, то хто зможе їх пояснити? (Якщо ніхто, пояснює вчитель).

Інтим, інтимний – особистий, задушевний;

шиби – віконне скло;

досвіток – світанок, ранок;

печія – пекучий біль.

6. Бесіда за змістом.

- Який зміст вкладає поет в поняття «теплота родинного інтиму»?
- Яка пора доби зображена у вірші? Чому?
- Автор пише: «Знову я малесенька дитина». Як ви вважаєте, чи може доросла людина відчувати себе дитиною і коли?
- Як ви розумієте вислови «не катує серце печія», «як душа світліє перед днем»?

- Коли я вперше прочитала цю поезію, то подумала, кому вона адресована: дітям чи дорослим? **Чому?**

(Для батьків навіть дорослі діти завжди залишаються дітьми, за них так само переживають, люблять їх і жаліють).

7. «Усне малювання» з художнім домислом.

Завдання: Продумати і розказати історію ліричного героя (робота в парах).

- Дійсно, коли приїжджаєш до батьків, то відразу виникає почуття захищеності, всі проблеми десь далеко, і таке відчуття, що ти – найщасливіша людина, бо у тебе є батьки, для яких ти завжди будеш маленьким.

8. Створення «кольорового портрета» поезії.

- Діти, ви вже знаєте, що за допомогою кольору можна передати настрій, почуття, емоції, відчуття. А от автор під час творення поезії рідко задумується над назвами кольорів у своїх віршах. Тож спробуймо ми створити «кольоровий портрет» вірша.

9. Художні образи твору.

- Ви, напевно, помітили, що у вірші звичні нам слова творять незвичайні образи. Які саме?

(«Мотузочок диму», яким мати «прив'язала хату до небес»)

Є. Гуцало « В блакитну хустку диму пов*язалась хата».

- А чи можна насправді «хату прив'язати до небес»?
- Ні, це образний вислів, який вживається в переносному значенні. Як він називається? (**Метафора**)
- Про яку пору року йде мова? Що про свідчить?

(**Дим від вогню у печі – це зима.**)

- Який він, той вогонь у печі?

(**Веселий, життєдайний, цілющий, всесильний, гарячий**)

Прикріплюю на дошку малюнок із зображенням вогню.

- А що символізує вогонь у печі? (**Вогонь був символом родинного осередку, що зберігав єдність і силу родини**)
- Хто є берегинею домашнього вогнища у ваших оселях? (**Мама**)
- Я довго думала, яку ілюстрацію підібрати. Взяти фото однієї мами – не чесно, а всі не зможемо. Тому я вирішила взяти образ **Божої Матері**.
- Яка роль матері у житті ліричного героя? Яке місце мама займає у вашому житті?
- Зачитайте 3-4 рядочки останньої строфи. Який ще образ тут зустрічається? (**Небо**)

(Кріплю на дошку малюнок із зображенням неба)

-З чим пов'язаний образ неба у людей? Що він символізує?

Отже, небо символізує високу духовність, безкрайні можливості, чисте небо – це символ миру.

- А як на вашу думку, якого кольору небо над хатою ліричного героя?

Чому?

(Бо він любить маму, цінує родинне тепло ...)

Чого прагне мама, у якої не одне дитя?(щоб діти жили в мирі, в єдності)

10. Міжпредметні зв'язки .

Езоп «Хліборобові діти»

- Хліборобові діти між собою не мирилися. Він їх часто вмовляв, але слова не допомагали. Тоді Хлібороб вирішив вплинути на них ділом і сказав їм принести в'язку різок. Коли вони виконали те, що він їм загадав, батько [132] дав їм в'язку і наказав зламати її. Але діти, хоч як силкувалися, не змогли цього зробити. Тоді батько розв'язав в'язку і дав кожному по різці. Коли вони легко переламали їх, батько промовив: «Отак і ви, діти, якщо будете дружні, вас не подолають вороги, коли ж житимете в незгоді, вас легко переможуть».

Висновок.

Вірші С. Чернілевського неповторні, від них віє теплом, добром, ніжністю, особливо коли в них ідеться про найдорожчих людей, про рідний дім, про родину. Як продовження цієї теми вірш сповнений любов'ю до родини **«Забула внучка в баби черевички...»**(вчитель читає вірш)

11. Бесіда

- Коли відбувається подія? (*Осінь «Перекотилось літо за село»*)
- Які деталі свідчать про те, що дівчина вже поїхала? («Махнуло рученя на бензовозі»)
- Чи сумує бабуся за дівчиною?
- Як би ви могли завадити суму бабусі?
- Що б ви порадили внучці? (Писати листи, телефонувати частіше, приїжджати у гості до бабусі)
- Як ти думаєш, чому саме **горіховий листок** упав перед бабусиним вікном?

Що він, на твою думку, може символізувати?

Художня деталь: (ГОРІХ - символ багатства для когось, а не для себе. Він - багате дерево, яке бідне саме по собі: дає багатий урожай своїх плодів, але це не збагачує його власних сил. Тобто наші рідні, бабусі, дідусі віддають нам все, що мають: свою любов, тепло душі, надихають нас на добрі справи.

Знайди у вірші слова зі зменшено-пестливими суфіксами й випиши їх у робочий зошит. З якою метою автор використовує їх? Чи вживає хтось із твоїх знайомих, друзів чи родичів слова з такими суфіксами і в яких ситуаціях?

Добери й запиши в зошит епітети, які у віршах могли б сполучатися з такими словами:

мамینی ..., ..., ... **руки**

..., ..., ... **сонце**

..., ..., ... **зоря**

..., ..., ... **хата**

12. Група «Художники». Захист ілюстрацій, намальованих дітьми до вірша. (слайд : картина. Ікона)

13. Група «Творча лабораторія» захищає свій проект « Якою я бачу майбутню сім'ю»

11. Група «Журналісти» взяли інтерв'ю у ваших батьків. Глянемо, які цінності вони вважають головними у сім'ї. Яку тему піднімають батьки, що не прозвучала у ваших відповідях? (прийомні діти).

Висновок. Цеглинками до нашого будиночка будуть слова, що зможуть зробити щасливими тих, що житимуть там.. Погляньте, у нас є фундамент, стіни . Чого не вистачає ще? Правильно, дах. А яку цінність доречно було б написати на ньому? Любов. (Кріплю сердечко - любов)

Незакінчене речення.

З дитинства ми повинні формувати в собі такі життєві цінності: ...

IV. Рефлексивно-оцінювальний етап.

Творча групова робота.

Складання сенкену.

Алгоритм сенкену

Складання сенкену (сенкен — п'ятирядковий неримований вірш, перший рядок якого містить слово, що позначає тему; другий — опис теми (2—3

-9-

ознаки); третій називає дію, що пов'язана з основною думкою; четвертий — підводить до висновку; п'ятий — висновок (можна одним словом). Наприклад:

Родина —

Велика, дружна, моя —

Надихає, підтримує, окриляє...

Передає поколінням скарб —

Духовність.

V. Рефлексія .

1. Технологія незакінчених речень.

- На уроці для мене цікавим було ...
- Найбільше мені сподобалося...
- Я іду з уроку із ...

Чи задоволені ви результатом своєї роботи?

2. Самоаналіз учнів.

3. Оцінювання відповідей учнів учителем.

4. Слово вчителя.

Отже, родина і святиня для кожної людини є цілющим джерелом любові, доброти, людяності, оберегом звичаїв і традицій українського народу.

- Прислів'я. 1. «На сонці тепло, а біля матері добре».
- 2. «Без сім'ї нема щастя на землі».
- 3. «Нащо кращий клад, коли в сім'ї лад».
- 4. «У добрих батьків добрі й діти».

- Розшифровані вами прислів'я ще раз доказують, що хороша сім'я – це найбільше щастя на землі. І в тій сім'ї лад, де всі люблять один одного, поважають один одного, турбуються про всіх членів родини.

Плакат «Галявина доброти»

2. Оцінювання діяльності учнів на уроці. **Буклети в подарунок.**

V. Домашнє завдання.

Домашнє завдання

1. Навчитися виразно читати вірші, прочитати їх своїм рідним.
2. Написати твір-мініатюру «Бережіть тепло родинного інтиму» або взяти інтерв'ю у вчителя на тему «Шкільна сім'я».

З а б а ж а н н я м .

1. Намалювати ілюстрації до віршів.
2. Вивчити вірш напам'ять.